

Boel 1981 (foto Karel Heirbaut)

Focus

De staking van 1981 op de Boelwerf : het roer uit handen ? (1)

1. De context.

België : dieptepunt van de sociaal-economische crisis.

België onderging een dieptepunt in de crisis van het naoorlogs dominant economisch systeem. De verscherping van de crisis bracht een grote stijging van de werkloosheid met zich. Van die werkloosheid waren industrie-arbeiders de zwaarste slachtoffers.

Het economisch systeem kan men samenvatten met de termen "fordisme" of "keynesianisme". Kapitaalbezitters behielden hierbij het alleenrecht inzake economische en arbeidsorganisatie. Loonafhankelijken hadden de garantie van substantiële loonsverhogingen en inkomensverzekerende maatregelen. Stijgende lonen stimuleerden de vraag naar massaconsumptieproducten. Die vraag stimuleerde de economische groei. De overheid kwam actief tussen in de economie door de vraag te stimuleren. Op basis van het compromis waarin de koppeling van algemene koopkrachtstijging aan de economische groei centraal stond onderhandelenden patroonsorganisaties en vakbonden in een uitgebreid systeem van overlegorganen. Er overheerste dus een overlegeconomie, waarin potentieel verzet tegen de kapitalistische ordening gekanaliseerd werd in integreerbare vormen. Binnen de vakbonden hadden professionele vertegenwoordigers het overwicht in de besluitvorming.

In de periode van lage werkloosheid eind jaren '60 - begin jaren '70 viel echter tegelijkertijd een fenomeen op, dat tegengesteld was aan de integratie van de vakbondsapparaten in een georganiseerd kapitalisme. Met vaak spontane en nieuwsoortige verzetsacties hadden arbeiders op sommige bedrijven de heersende overlegeconomie gecontesteerd. Het aantal manifeste sociale conflicten nam toe, de vakbonden stelden offensievere eisen. Van de nieuwe sociale beweging ging maatschappijkritiek uit. Rond 1973 geraakte de economische groeimotor echter in een crisis. Onderhandelingen tussen vakbonden en patroons verliepen steeds moeizamer. De overlegeconomie op basis van het fordistisch compromis kwam geleidelijk aan onder druk te staan. Patroons wilden de minder snelle stijging van de winsten compenseren door te besparen op de arbeidskosten. De vakbonden werden in het defensief

gedrukt door de stijgende werkloosheid. Vanaf 1975 daalde het aantal sociale conflicten. Vakbonden stelden defensievere eisen. Zo gebeurde het dat ze afstand deden van loonsverhogingen, in ruil voor werkzekerheid. Vakbonden noch overheid konden echter fundamentele oplossingen voor de crisissituatie toepassen.

De metaalverwerking : offensievere opstelling van de patroons binnen reeds conflictueuze arbeidsverhoudingen.

De metaalverwerkende sector presteerde tot vóór 1980 globaal gezien economisch niet slecht. Deze prestatie gebeurde echter ten koste van rationalisering. Daardoor was sinds het uitbreken van de crisis 1/5 van de arbeidsplaatsen verloren gegaan. In 1980 verdween 1 op de 5 van de aan het begin van het jaar beschikbare arbeidsplaatsen. Vakbonden en patroons van de sector waren georganiseerd in organisaties voor de metaalverwerkende nijverheid. Collectieve acties vonden in eerste instantie plaats volgens die professionele afgrenzingen. Ook binnen de metaalsector geraakte het overleg in een crisis. De sociale gesprekspartners slaagden er niet meer in een nationaal akkoord af te sluiten. De vakbonden stelden bij onderhandelingen nu ook eisen m.b.t. de werkgelegenheid. Fabrimetal, de patroonsorganisatie van de metaalverwerking, eiste een herziening van het fordistisch compromis : sinds 1975 stuurde ze aan op een "nieuw sociaal pact". Ze deed dit o.a. bij monde van haar voorzitter, Philippe Saverys, directeur-generaal van de Boelwerf.

De scheepsbouw : structurele problemen maken deze economisch minder interessant.

Cockerill Yards in Hoboken en NV Boelwerf in Temse maakten de helft van de Belgische scheepsbouw uit. De nijverheid ondervond rechtstreeks de gevolgen van de wereldhandels crisis. Door het overaanbod daalden de prijzen van de schepen. In België - dit kwam neer op Vlaanderen - ging bijna 1 op 5 arbeidsplaatsen verloren.

De Belgische scheepsbouw was financieel verbonden met de rest van de maritieme nijverheid. Deze maritieme nijverheid werd gedomineerd door de Generale Maatschappij en de familie Boel-Van Damme. Dezelfde groepen, samen met de overheid, controleerden de scheepsbouw. Deze steunde voor een groot deel op over-

heidssubsidies... Toen eind jaren '70 de crisis zwaarder werd, verhoogde de overheid haar steun. De socialistische kabinetten die voor de steunverhoging hadden gezorgd, beoogden echter tevens een herstructurering, dit wil zeggen, een afslanking.

Het Waasland : metaal-CAO met werkzekerheidsclausule.

Voor het sociaal overleg in de metaalverwerkende ondernemingen van het Waasland, was een apart paritair subcomité voorzien. In 1979 was daarin een gewestelijke CAO afgesloten, waarin de vakbonden in de plaats van de gewone loonsverhoging, een clausule rond werkzekerheid lieten opnemen. De clausule bepaalde namelijk dat ontslagen om economische redenen in de mate van het mogelijke moesten vermeden worden door het invoeren van tijdelijke werkloosheid.

Temse : netwerk.

De Boelwerf en het sociale conflict dat er zich afspeelde, bepaalden voor een groot stuk het (economisch) leven van de gemeente Temse.

2. N.V. De Boelwerf.

(Nog) geen verliezen.

Op de werf bouwde men hooggespecialiseerde zeeschepen. Dit werk werd gedaan door 2050 arbeiders en 600 bedienden. Het aantal arbeidsplaatsen was al sterk gedaald sinds de topmomenten, echter iets minder sterk dan in de rest van de scheepsbouw en de metaalverwerking. De werf had tot hier toe elk jaar winst geboekt. In het jaarverslag van 1980 voorspelde de directie echter moeilijkheden. De directie trachtte de invloed van de actieve vakbondswerking tegen te gaan. Het bedrijf was tijdens de besproken staking nog volledig in handen van de familie Boel-Van Damme en stond onder de directie van schoonzoon Philippe Saverys. De bedrijfsleiding trachtte de autoritair-hiërarchische manier van bedrijfsorganisatie te moderniseren, door, aan de hand van een personeelsdienst de communicatie te stimuleren en onder haar controle te krijgen.

Hiermee pogde ze in te gaan tegen de sterke invloed van meer dan 50 vakbondsmilitanten. Vooral de arbeidersvak-

Boel 1981 (foto Karel Heirbaut)

bondskernen van de werf slaagden er immers in de werknemers te mobiliseren voor een zeer strijdbare werking. Een deel van de sterkte van die vakbondswerking op Boel was, dat de militanten op de werf bijna volledig werkten in gemeenschappelijk vakbondsfront. De eenheid tussen werknemers behorend tot verschillende bonden werd echter gedeeltelijk doorkruist door de hiërarchische indeling arbeiders - bedienden. De militanten op de werf bepaalden voor een groot deel zelf hun koers, en niet, zoals vaak, hun vakbondsleiding van buiten de werf. Vooral de 11 arbeidersdelegees, met Jan Cap als ACV-hoofddelegee, lieten de gewestelijke secretarissen de beslissingen niet alleen nemen. Uit de werking van de militantenkern bleek, dat deze zich niet beperkte tot de rol van gesprekspartner in een kapitalistische overlegeconomie. Vaak nam de kern standpunten in en voerde acties, die de heersende kapitalistische maatschappij- en bedrijfsstructuur contesteerden.

Dat de vakbondswerking op de Boelwerf geleid werd door militanten met dergelijke visie en invloed, was historisch gegroeid. Hierboven werd beschreven, dat vanaf het einde van de jaren '60 in België spontane en nieuwsoortige verzetsacties, die tegengesteld waren aan de integratie van de vakbondsapparaten in het kapitalisme, merkbaar werden. De vakbondswerking op de Boelwerf viel hierbij op. Die werd vanaf die jaren beheerst door syndicalisten, die zich zeer strijdbaar opstelden. Velen hadden de kans gekregen zich te vormen in de periode van veralgemeend maatschappelijk protest en door de lage werkloosheid talrijker te behalen successen. Zo was Boel bekend geworden om een militantenwerking die strijdbaar en sterker stond dan over het algemeen in België het geval was.

Boel 1981 (foto Karel Heirbaut)

3. De principiële staking.

Op de ondernemingsraad van 20 januari 1981 kondigde de directie een besparingsplan aan. Om haar concurrentiepositie op de krupper wordende afzetmarkt voor schepen te verhogen, wilde ze de produktiviteit op de werf opvoeren. De meest opvallende maatregel daartoe was het ontslag van 300 personeelsleden.

De bediendenvakbonden gingen met de directie onderhandelen over de bij hen geplande ontslagen. De arbeidersvakbond van de werf reageerde scherper en verwierp het besparingsplan in zijn totaliteit. De boelvakbond weigerde principieel elk ontslag om economische reden, met als belangrijke motivering de hoge overheidssteun. De deleges stelden voor om, als er te weinig werk was, het beschikbare werk te herverdelen. Bij een stemming keurden 84 % van de arbeiders het vakbondsalternatief goed. De arbeiders voegden ook meteen de daad bij het woord. Ze voerden nl. de 4-dagen week in, door 1 werkdag op 5 in staking te gaan.

De directie wilde echter niet weten van dit alternatief. Zij wilde bepalen dat, en in welke mate, op de arbeidskost bespaard moest worden. Herverdeling van het werk was hiervoor onvoldoende.

In februari werd er een centraal akkoord afgesloten, dat alle bestaande akkoorden met een jaar verlengde. Onverwachts werd hierdoor ook de metaal-CAO van het Waasland verlengd. Zoals hierboven gesteld, bevatte dit akkoord een clause die de bonden hadden doen opnemen

met de bedoeling werkzekerheid te garanderen. De directie besloot echter zich niet te houden aan de gangbare interpretatie van de CAO en toch af te danken.

Op 10 april riepen de vakbonden daarom, zich baserend op de stemming van januari, de algemene staking uit. De staking zou duren tot de "finish", nl. totdat de 128 ontslagen collega's weer op het bedrijf zouden komen. De gewestelijke vakbondssecretarissen steunden de actie nu volledig. Het was al duidelijk dat de directie zelf het bedrijfsbeleid wilde bepalen, zonder zich te laten weerhouden door de eisen van de strijdbare militanten op haar bedrijf. Doordat ze zich ook niet van haar voornemens liet afbrengen door de werkzekerheidsclausule in de metaal-CAO van het Waasland, ging ze echter ook voorbij aan de vakbond als onderhandelingspartner, met wie fundamenteel rekening moest gehouden worden. De inzet van het conflict was verruimd.

"Den Boel lag stil". Van werkwilligen geen spoor te bespeuren. Ook het piket was schaars bemand. De meeste stakers bleven thuis, sommigen zochten een bijverdienste om het loonverlies draaglijker te maken.

Een 50-tal actieve militanten vormden een stakerscomité. Zij zouden de komende maanden elke dag vergaderen. In wekelijks overleg met de secretarissen, zouden zij de staking leiden.

Intussen kwamen de bediendenvakbonden tot een compromis met de directie. De brugpensioenleeftijd werd verlaagd, enkele bedienden werden overgeplaatst en enkele ontslagen bleven behouden.

Boel 1981 (foto Karel Heirbaut)

Het stakerscomité trachtte de stakende arbeiders uit hun isolement te halen en samen te brengen op vergaderingen en acties. Via streekvergaderingen en een vrije radio trachtten ze hun informatie bij de stakersgezinnen te brengen. Ondanks de bedrijvigheid van een stevige kern van militanten, bleef de meerderheid van de stakers echter vrij passief. Intussen hadden ook vrouwen van actieve stakers zich georganiseerd. Zij trachtten zoveel mogelijk echtgenotes bij mekaar te brengen, om zo de staking te ondersteunen.

Na een maand begonnen de vakbonden aan te sturen op ruimere solidariteitsacties. Het was immers hun visie, dat wat op de Boelwerf gebeurde niet alleen een probleem van Boel was. Ze betrokken de gebeurtenissen integraal op hun context. Temeer daar hun patroon tevens voorzitter was van Fabrimetal, stelden ze dat Boelwerf een test-case was van een offensief patronaat. In eerste instantie probeerden ze de arbeiders die ook onder de Wase metaal-CAO vielen, te mobiliseren. De bereidheid tot solidariteitsacties met Boel vanwege de militanten op de Wase metaalbedrijven was echter lang niet algemeen. Op 22 mei ging er toch een selectieve 24-urenstaking van de Wase metaalsector door, met een betoging in Sint-Niklaas. Op die dag, en in solidariteitsmoties, betuigde de hogere vakbondsleiding van de 3 metaalbonden haar steun aan de strijd van de Boelarbeiders. Na deze stakingsdag lag de zaak echter weer stil.

Intussen zochten de Wase SP-minister van PTT Freddy Willockx en de SP-minister van Arbeid en Tewerkstelling Roger De Wulf naar een oplossing voor het conflict. Via informele contacten en formele onderhandelingen tracht-

ten ze vooral de directie tot een toegeeflijker houding te brengen. Dit leverde echter geen resultaten op.

Op de Boelwerf probeerde men intussen de staking te breken. De directie deed 2 keer een oproep tot werkhervatting. Een piket versperde die dagen de toegangen tot de werf. Niemand van de opgedaagde arbeiders (1/3) probeerde het te doorbreken, ook niet het groepje dat zich duidelijk als werkwillemig profileerde.

De situatie zat dus weer vast. De lange duur begon intussen zwaar te wegen. Gezinnen die zware afbetalingen moesten doen of waar maar één kostwinner was, kregen het steeds moeilijker. Vele echt-

genotes protesteerden tegen hun mannen, dat ze niet rondkwamen met het karige stakersgeld.

Geen van beide partijen in Temse zette echter stappen om te beginnen onderhandelen.

Militanten van het stakerscomité bleven intussen contacten leggen in bedrijven. Vooral in Antwerpse en Oost-vlaamse metaalbedrijven gingen ze informatie geven over het conflict en over hun visie omtrent de draagwijdte ervan. Vanuit die visie vroegen ze om solidariteitsacties. De metaalsecretarissen van het Waasland verkregen van hun provinciale leiders, dat op 10 augustus een samenkomst van de delegees zou plaatsvinden. De vakbondsleiders van Boel hadden gevraagd of op die concentratie een beslissing kon vallen over een eventuele 24-urenstaking van de metaalsector van de provincies. De provinciale secretarissen weigerden dit. Ze hielden de boot af door te stellen dat eventueel na de bijeenkomst met secretarissen en hoofddelegees van de werf een beslissing genomen kon worden.

Op het einde van juni had de directie van de Boelwerf evenwel berichten doorgekregen van de hogere vakbondsleiding, dat die een uitweg uit het conflict zocht. Bij een contact distancierden de hogere vakbondsleiders zich van de stakingsleiders van de Boelwerf en van het standpunt dat er geen afdankingen mochten gebeuren. Ze stelden echter, dat die afdankingen nu niet haalbaar waren. Bij een contact tussen de provinciale metaalvakbondsleiding en afgevaardigden van Fabrimetal en de werfdirectie, 4 dagen voor de samenkomst van de metaaldelegees, kwam de directie zelfs van hen te weten, dat er van de provinciale leiding geen solidariteitsstakingen mochten plaats-

Boel 1981 (foto-archief Karel Heirbaut)

grijpen! Hierop organiseerden ze een tweede onderhandelingsronde op het kabinet van Arbeid en Tewerkstelling. Deze keer werden de gewestelijke secretarissen en de delegees erbij betrokken. De onderhandelaars vroegen hen of ze over het voorstel dat hieruit kwam, een referendum bij de stakers wilden organiseren. De delegees weigerden, omdat dit voorstel de principes waarvoor ze in staking gegaan waren, niet erkende.

Op de samenkomst van de delegees uit de metaalbedrijven van Antwerpen en Oost-Vlaanderen op 10 augustus, lokte de provinciale ABVV-secretaris een incident uit, door overduidelijk zijn veranderde visie op de Boelstaking te verkondigen.

Het was dus duidelijk dat de Boelstaking voor bepaalde hogere vakbondsleiders niet mocht uitbreiden. Ze verkozen te redden wat er te redden viel. Daarom trachtten ze een confrontatie met patroules te vermijden.

Intussen bracht in Temse een ludieke "mars van de 128" afwisseling in het aanslepend conflict. Vertegenwoordigers van socio-culturele verenigingen van alle strekkingen stapten hierin op. Stakers waren echter weer niet talrijk aanwezig.

Op het einde van augustus werd de stilte doorbroken. In samenwerking met de personeelsdienst kon een groep werkwilligen het piket doorbreken. Een paar vroegere vakbondsmilitanten, die in conflict gekomen waren met de Boelkern, vielen op als "koptrekkers". De volgende 2 dagen versterkten stakers het piket. De spanning liep op, het kwam tot lichte vechtpartijen. Tijdens het weekend deed de vakbond een oproep aan alle sympathisanten, om het piket te komen versterken. Maandag stonden er 1000 "stakingsposters" voor de poorten van de werf.

Intussen waren er, op initiatief van de provinciale vakbondsleiding en vermoedelijk met de steun van SP-ministers, in Brussel opnieuw onderhandelingen tussen directie en vakbonden aangeknoopt. Het voorstel dat hieruit kwam, was ongeveer hetzelfde als hetgeen de delegees begin augustus verworpen hadden, omdat het niet inging op hun principiële eisen. Uit vrees dat de minister bij de arbeiders thuis stemmen zou laten opnemen, besliste het stakerscomité er deze keer een referendum over te houden.

In de toezeggingen op dit referendum riepen de gewestelijke secretarissen en het stakerscomité op, tegen het voorstel

Boel 1981 (foto Karel Heirbaut)

en dus voor het voortzetten van de staking te stemmen. Van de 1500 aanwezige stakers ging 62,5% in op deze oproep. Een veelbetekend percentage na 5 maanden staking. De statuten van de vakbonden vereisen echter een 2/3 meerderheid voor het voortzetten van een staking.

Het stakerscomité legde zich hier niet bij neer. Het zette de staking nog 2 dagen voort en vroeg de vakbondsleiding de staking toch te blijven erkennen omwille van haar langdurig en principieel karakter.

Het mocht echter niet baten. Op 8 september hervatten de Boelarbeiders het werk. Alleen de 128 ontslagenen bleven buiten. Niet alleen hun jobs waren verloren. De Boelwerf-directie zou niet gauw meer af te rekenen krijgen met een militantenkern, die de eis van werkzekerheid met zoveel kracht zou kunnen verdedigen. Met de jobs was tegelijkertijd een strijd om de gestelde principes verloren - en dit niet alleen op de Boelwerf.

4. Besluit.

Door werkzekerheid te eisen voor de arbeiders, contesteerden de vakbondsmilitanten van de Boelwerf het alleenrecht van hun patroon inzake economische en arbeidsorganisatie. De arbeiders, die vertegenwoordigd werden door de militanten van het stakerscomité, staakten hier 5 lange maanden voor. Even zag het er naar uit dat er daad-

werkelijke en dus verruimde steun voor hun eis zou kunnen komen van de vakbonden. De leden en leiding van de (metaal)vakbonden lieten zich echter in het defensief drukken door de verscherpende crisis met stijgende werkloosheid en de onverzoeerbare houding van de directie van de Boelwerf. Er was steun voor de Boelstaking, maar de uitbreiding, die de stakingsleiders trachtten te organiseren, werd vanaf een bepaald moment door hun hogere leiding actief verhinderd. Toen bepaalde Boelarbeiders zich in die mate tegen de staking keerden, dat ze zich organiseerden en opnieuw gingen werken, zorgden hogere vakbonds (en politieke ?) leiders ervoor, dat er een nieuwe stemming bij de stakers georganiseerd werd. Dat de kans toen groot was dat de vereiste 2/3 meerderheid om voort te staken niet meer zou gevonden worden, wisten ze.

Enkele maanden na de verloren staking op de Boelwerf, kan met de doorbraak van het "neoliberalisme" situeren. Deze laat zich o.a. aflezen aan de dereguleringspolitiek van de regering Martens V sinds december van dat jaar. Nu zouden maatregelen waar de vakbonden zich tot dan toe tegen verzet hadden, opgelegd - kunnen - worden (Ann Vanden Wyngaard).

(1) zie : Ann Vanden Wyngaard. De staking van 1981 op de Boelwerf : het roer uit handen ? : een micro-onderzoek van een collectieve actie vanuit de veldtheorie van P. Bourdieu. Gent, onuitgegeven licentiaatsverhandeling Geschiedenis, 1994.